

УДК 336.663+336.001.5

Д.е.н. Косова Т. Д., *ДонДУЕТ, Донецьк*

Роганова Г.О., *ДДМА, Краматорськ*

ОЦІНКА ВПЛИВУ РОЗМІЩЕННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ НА ЛІКВІДНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Проведено групування оборотних коштів за рівнем ліквідності та ризиком вкладання торгівельно-виробничих ювелірних підприємств, що дало можливість виявити вплив розміщення оборотних коштів на показники ліквідності підприємств. Виявлено фактори, які слід ураховувати для більш ефективного управління оборотними коштами торгівельно-виробничих підприємств. Обґрунтовано заходи щодо подолання вад управління оборотними коштами, які можуть забезпечити поліпшення показників ліквідності підприємств.

Ключові слова: підприємство, оборотні, кошти, ліквідність, загальна, поточна, абсолютна

І Вступ. Необхідною передумовою ефективної діяльності підприємств в умовах ринкової економіки виступає оптимальна структура оборотних коштів достатнього обсягу. Функціонування оборотних коштів розпочинається з моменту їх формування і розміщення. Раціональне розміщення як складова управління оборотним капіталом має певні особливості не лише в різних галузях, а навіть і на різних підприємствах однієї галузі. Визначальними тут є такі чинники: вид господарської діяльності, обсяг виробництва; рівень технології та організації виробництва; тривалість виробничого циклу; система постачання необхідних товарно-матеріальних цінностей і реалізації продукції тощо [1, 219].

Ефективне управління оборотними коштами дозволяє оперативно впливати на процес виробництва і реалізації продукції на основі раціонального

використання ресурсів і прискорення оборотності як усіх оборотних коштів, так і їх окремих компонентів, та забезпечує поліпшення таких показників як техніко-економічні та оцінки фінансового стану підприємства в цілому [2, 1].

При цьому існує низка проблем, пов'язаних з оцінкою ефективності використання оборотного капіталу, вдосконалення контролю та системи управління оборотним капіталом, оптимізації складу та структури оборотного капіталу та оцінки його впливу на фінансовий стан, що особливо актуально в умовах загострення конкуренції [3, 48].

Також актуальність проблем раціонального розміщення оборотних коштів підсилюється тим, що в Україні за період 2001-2006 рр. відзначено стрімке зростання обсягу оборотного капіталу підприємств, в 1,6 рази [4, 1]. Викладені обставини обумовлюють актуальність оцінки ефективності розміщення оборотних коштів і визначення впливу на фінансовий стан торгівельно-виробничих ювелірних підприємств різних форм власності і масштабів діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висока роль оборотних активів у функціонування підприємств обумовлює посилення інтересу наукових і практичних працівників до забезпечення оптимальних умов їх розвитку в процесі формування в Україні соціально-орієнтованої ринкової моделі господарювання. Івашевська О.М. справедливо відмічає, що традиційно вітчизняна практика управління ними виходила з того, що більшу частку в структурі оборотних активів повинні мати виробничі оборотні фонди, що функціонують у сфері, де створюється споживна вартість. Тобто існувала передумова до накопичування запасів. Сучасні підходи до управління, навпроти, орієнтовані на забезпечення обсягу грошових надходжень, який після здійснення необхідних виплат формує додаткові ліквідні активи і умови зниження ризику втрати самостійності [5, 5].

Питаннями управління оборотними коштами і ліквідністю підприємств в умовах структурної перебудови економіки України займаються також: Балдинюк А.Г., Безкровна Г.Д., Бланк І.А., Бондарєва І.О., Гусєва О.Ю., Іванова

М.І., Лиса О.Ю., Маргасова В.Г., Пан Л.В., Поддєрьогін А.М., Соляник Л.Г. та інші.

Деякі вчені досліджують проблему розрахунку інтегрального показника ефективності використання оборотних коштів з метою визначення його впливу на фінансовий стан підприємства [6; 7]. Інші категорію ліквідності вважають однією з ознак визнання оборотних активів або їх класифікаційних ознак. Соляник Л.Г. визначає оборотні активи як сукупність матеріальних і фінансових активів, які шляхом структурної трансформації здійснюють безперервний кругообіг форм вартості з метою постійного відновлення процесу виробництва, одержання прибутку, підтримки нормальної ліквідності підприємства і повинні повністю споживатися протягом одного календарного року або операційного циклу) [8, 5]. Балдинюк А.Г. класифікацію оборотних активів торговельних підприємств та джерел їх фінансування удосконалює відповідною систематизацією основних та допоміжних класифікаційних ознак, зокрема за рівнем ліквідності [9, 7-8].

Деякі вчені розглядають управління ліквідністю оборотних активів як засіб запобігання фінансовим ризикам [2, 7; 10, 7]. Разом з тим недостатньо дослідженою залишається діалектика зв'язку розміщення оборотних активів і ліквідності підприємства залежно від виду господарської діяльності, обсягів виробництва, рівня технології та організації виробництва, терміну виробничого циклу, системи постачання товарно-матеріальних цінностей і реалізації продукції тощо.

II. Постановка завдання. Метою статті є оцінка впливу розміщення оборотних коштів на фінансовий стан торгівельно-виробничих ювелірних підприємств.

III Результати. Залежно від розміщення, умов організації виробництва й реалізації продукції оборотні кошти мають різний рівень ліквідності, а отже, і ризику використання. Відповідно до фінансової звітності класифікація оборотних коштів за рівнем ліквідності та ризиком вкладання відображається

таким способом (розрахунок здійснюється згідно рядків активу балансу) [1, 220]:

а) високоліквідні:

$$B_{\text{л}} = p.220 + p.230 + p.240 \quad (1)$$

б) середньоліквідні:

$$C_{\text{л}} = p.130 + p.140 + p.150 + p.160 + p.170 + p.180 + p.190 + p.210 \quad (2)$$

в) низьколіквідні:

$$H_{\text{л}} = p.100 + p.110 + p.120 + p.250 + p.270 \quad (3)$$

За основним видом економічної діяльності згідно КВЕД [11] всі досліджувані ювелірні підприємства за даними річної звітності емітентів цінних паперів [12] з метою виявлення впливу розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємств промисловості та торгівлі було поділено на дві групи: виробничі (36.22.0 – виробництво ювелірної продукції) та торговельні підприємства (52.48.2 – спеціалізована роздрібна торгівля годинниками та ювелірними виробами). Дані підприємства знаходяться на ринку ювелірної продукції понад 10-15 років, крім ЗАТ Білоцерківський ювелірний завод (БЮЗ), який вийшов на ринок України у 2002 р., і на кінець 2006 р. посідає шосте місце серед двадцяти одного досліджуваного підприємства за кількістю працюючих (52 люд.). Слід зауважити, що серед торговельних підприємств вісім із тринадцяти (виробничих – одне із шістьох) застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва; вісімнадцять із досліджуваних підприємств є закритими акціонерними товариствами.

Питома вага оборотних активів, згрупованих за рівнем ліквідності та ризиком вкладання за допомогою формул (1) - (3), у сукупної вартості оборотних активів виробничих ювелірних підприємств наведена в табл. 1, торговельних ювелірних підприємств – в табл. 2.

Таблиця 1 – Розрахунок частки високоліквідних активів в сукупних оборотних активах виробничих ювелірних підприємств

Найменування підприємства	Частка високоліквідних активів в сукупних оборотних активах, %								Відхилення
	до 5%		від 5% до 10%		від 10% до 50%		понад 50%		
	п ¹	к ²	п	к	п	к	п	к	
ВАТ КЮЗ, Київ	2,17	1,11							- 1,06
ЗАТ ХЮЗ, Харків	0,20	1,69							+ 1,49
ЗАТ Аурум, Одеса	3,76	0,78							- 2,98
ТОВ Ювелірсервіс, Краматорськ	1,11	0,12							- 0,99
ЗАТ БЮЗ, Біла Церква	0,43	3,65							+ 3,22
ЗАТ Діамант, Львів	4,04			6,58					+ 2,54

Таблиця 2 – Розрахунок частки високоліквідних активів в сукупних оборотних активах торговельних ювелірних підприємств

Найменування підприємства	Частка високоліквідних активів в сукупних оборотних активах, %								Відхилення
	до 5%		від 5% до 10%		від 10% до 50%		понад 50%		
	п	к	п	к	п	к	п	к	
ВАТ Рубін, Донецьк					44,06	31,23			- 12,83
ЗАТ Ізумруд, Луганськ		4,77			22,12				- 17,35
ЗАТ Рубін, Черкаси	0,17	2,26							+ 2,09
ЗАТ Перлина, Київ		0,41			11,38				- 10,97
ЗАТ Сюрприз, Київ			8,74			15,56			+ 6,82
ЗАТ Ювелір, Запоріжжя		0,77	7,57						- 6,80
ЗАТ Янтар, Чернігів					18,85			83,67	+ 64,82
ЗАТ Рубін, Кіровоград	1,38	3,80							+ 2,02
ЗАТ Перлина, Луцьк	4,70			6,18					+ 1,48
ЗАТ Діамант, Житомир	1,01					10,64			+ 9,63
ЗАТ Аметист, Київ		0,50	9,25						- 8,75
ЗАТ Янтар, Суми				7,79	14,85				- 7,06
ЗАТ Харківювелірторг	2,36	4,45							+2,09

Оскільки, найчастіше в практиці оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств використовуються такі показники ліквідності, як коефіцієнт загальної, поточної та абсолютної ліквідності, застосуємо їх для визначення впливу розміщення оборотних активів на фінансовий стан підприємств.

¹ п – станом на початок досліджуваного періоду (кінець 2002 р.)

² к – станом на кінець досліджуваного періоду (кінець 2006 р.)

Розрахунок даних показників станом на кінець 2002 – кінець 2006 рр. для виробничих підприємств здійснено в табл. 3, торговельних – табл. 4.

Таблиця 3 – Розрахунок показників ліквідності виробничих ювелірних підприємств

Найменування підприємства	Коефіцієнт поточної ліквідності (Н=1,5-2,5)		Коефіцієнт загальної ліквідності (Н>1)		Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Н>0,2)	
	п	к	п	к	п	к
ВАТ КЮЗ, Київ	0,86	1,13	0,86	1,13	0,02	0,01
ЗАТ ХЮЗ, Харків	1,35	2,87	1,35	1,71	0,00	0,05
ЗАТ Аурум, Одеса	8,65	3,72	7,53	3,72	0,33	0,03
ТОВ Ювелірсервіс, Краматорськ	1,48	2,13	1,39	1,36	0,02	0,00
ЗАТ БЮЗ, Біла Церква	1,52	1,85	1,52	1,65	0,01	0,07
ЗАТ Діамант, Львів	3,44	3,08	3,44	3,08	0,14	0,21

Таблиця 4 – Розрахунок показників ліквідності торговельних ювелірних підприємств

Найменування підприємства	Коефіцієнт поточної ліквідності (Н=1,5-2,5)		Коефіцієнт загальної ліквідності (Н>1)		Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Н>0,2)	
	п	к	п	к	п	к
ВАТ Рубін, Донецьк	2,12	2,94	2,11	2,71	0,94	0,92
ЗАТ Ізумруд, Луганськ	2,04	3,27	2,04	3,27	0,45	0,16
ЗАТ Рубін, Черкаси	1,03	1,64	1,03	1,64	0,00	0,04
ЗАТ Перлина, Київ	6,99	0,61	6,99	0,61	0,80	0,00
ЗАТ Сюрприз, Київ	1,39	1,07	0,93	0,33	0,12	0,17
ЗАТ Ювелір, Запоріжжя	0,46	0,19	0,46	0,19	0,03	0,00
ЗАТ Янтар, Чернігів	1,06	4,23	0,09	0,77	0,20	0,00
ЗАТ Рубін, Кіровоград	0,56	0,59	0,56	0,59	0,01	0,02
ЗАТ Перлина, Луцьк	1,34	3,78	1,34	3,78	0,06	0,23
ЗАТ Діамант, Житомир	0,47	0,10	0,47	0,10	0,00	0,01
ЗАТ Аметист, Київ	0,81	1,17	0,81	1,17	0,08	0,01
ЗАТ Янтар, Суми	1,44	0,93	1,44	0,93	0,21	0,07
ЗАТ Харківювеліртог	10,38	7,71	10,38	4,09	0,25	0,34

За даними табл. 1 у п'яти виробничих підприємств високоліквідні активи не перевищують 5% оборотних активів протягом 2002-2006 рр., при цьому максимальне середньоквадратичне відхилення складає 2,08%. Позитивні зміни збільшення високоліквідних оборотних коштів на таких підприємствах, як

Харківський ювелірний завод (ХЮЗ) та БЮЗ не призвели до набуття коефіцієнтом абсолютної ліквідності нормативного значення (табл. 3). Відповідно до цих низьких значень коефіцієнт абсолютної ліквідності станом на кінець 2006 р. перевищує значення 0,2 тільки на одному підприємстві – ЗАТ Діамант (м. Львів) за рахунок збільшення високоліквідних оборотних коштів на 2,54%, який є єдиним суб'єктом малого підприємництва серед досліджуваних виробничих підприємств. Зменшення частки високоліквідних активів на ЗАТ Аурум (м. Одеса) на 2,98% призвело до погіршення значення показника абсолютної ліквідності з 0,33 до 0,03. Коефіцієнти поточної та загальної ліквідності виробничих підприємств, крім найбільшого серед усіх досліджуваних підприємств (932 робітника) - ВАТ Київський ювелірний завод (КЮЗ), протягом 2002-2006 рр. знаходяться в рамках нормативних значень [13].

У торговельних підприємств за даними табл. 2 спостерігаються значно більші значення частки високоліквідних оборотних активів, наслідком чого є більш високі показники абсолютної ліквідності. Із тринадцяти торговельних підприємств як на початок, так і на кінець досліджуваного періоду тільки шість мали до 5% високоліквідних оборотних коштів, причому на таких підприємствах як ЗАТ Ізумруд (Луганськ), ЗАТ Перлина (Київ), ЗАТ Ювелір (Запоріжжя) та ЗАТ Аметист (Київ) на кінець 2006 р. спостерігається значне зменшення частки високоліквідних оборотних коштів на 17,35%, 10,97%, 6,80% та 8,75% відповідно. Поступово протягом досліджуваного періоду частка високоліквідних оборотних коштів на ЗАТ Янтар (Суми) зменшилася на 7,06%, але не перетнула 5% бар'єр, а частка низьколіквідних оборотних коштів збільшилася на 83,27%, це відповідно негативним чином вплинуло на зменшення показників ліквідності, зокрема абсолютної ліквідності. Такі тенденції зміни часток високоліквідних та низьколіквідних оборотних коштів є наслідком нераціонального розміщення оборотних коштів.

Значне зменшення частки високоліквідних оборотних коштів ВАТ Рубін (Донецьк) на 12,83% протягом досліджуваного періоду призвело до зменшення коефіцієнта абсолютної ліквідності до рівня 0,92, що значно перевищує

нормативне значення і, послабляючи режим економії, також може бути наслідком невваженої організації та неефективного використання оборотних коштів.

І тільки на двох торговельних підприємствах, таких як ЗАТ Перлина (Луцьк) та ЗАТ Харківювелірторг (Харків) збільшення частки високоліквідних оборотних активів було достатнім для забезпечення значення показника абсолютної ліквідності 0,2 на кінець 2006 р.

Здійснений аналіз показав, що більша кількість досліджуваних підприємств має низькі значення показників ліквідності, наслідком чого, незважаючи на досить прибуткову діяльність, є високий рівень фінансового ризику.

IV. Висновки.

1. Аналіз діючої практики організації оборотних коштів досліджених торговельно-виробничих підприємств засвідчив її незадовільний стан, що проявляється у: нестачі власних оборотних коштів або навпаки у надмірній величині високоліквідних оборотних коштів; відсутності управлінського обліку; недостатньо ефективній організації аналізу оборотних коштів; відсутності раціональної системи нормування оборотних коштів.

2. У результаті дослідження проведено групування підприємств за рівнем ліквідності і ризику. До групи прибуткових та фінансово-стійких підприємств відносяться такі, що мають більш високу частку високоліквідних активів у складі оборотних активів підприємств. Але надмірна ліквідність може послабити режим економії та призвести до втрати прибутку від вкладання тимчасово вільних коштів. Застосування методів прискорення індексації дебіторської заборгованості та моделей управління залишками грошових коштів на основі інвестування у фінансові активи може суттєво підвищити ефективність розміщення оборотних коштів і позитивно впливати на фінансовий стан підприємства.

3. Для адаптації системи управління оборотними коштами до ринкових умов господарювання шляхом раціонального та ефективного розміщення оборотних коштів на підприємстві слід враховувати такі фактори, як:

необхідний розмір оборотних коштів, ступень ліквідності і ризику вкладання оборотних коштів; циклічність використання оборотних коштів, можливі втрати оборотних коштів; оборотність оборотних коштів тощо.

4. Оскільки у виробничих підприємств значна частина оборотних коштів перебуває у сфері виробництва (запаси, незавершене виробництво, готова продукція), тому, окрім вище зазначених, треба враховувати такі фактори: рівень витрат на виробництво продукції з урахуванням їх особливостей; обсяги виробництва і реалізації продукції, темпів їх росту; організація процесу виробництва, зокрема тривалість виробничого циклу.

5. Рекомендації щодо подолання вад управління оборотними коштами: введення на підприємствах системи планування, контролю й відповідності за використання оборотних коштів стосовно структури і призначення; поповнення запасу оборотних активів у разі їх нестачі до оптимального рівня за рахунок банківських позик з урахуванням витрат на залучення таких джерел.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у визначенні механізму нормування оборотних коштів торгівельно-виробничих ювелірних підприємств.

Література:

1. Фінанси підприємств: Підручник [Текст] / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с. ISBN 966-574-583-2

2. Бондарєва, І.О. Управління виробничими запасами на підприємстві: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 [Текст] / І.О.Бондарєва / НАН України. Ін-т економіки промисловості. - Донецьк, 2003. - 20 с.

3. Маргасова, В.Г. Комплексна оцінка впливу системи управління оборотним капіталом на фінансовий стан підприємств харчової промисловості [Текст] / В.Г.Маргасова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №6(60). – с. 47-52.

4. Безкровна, Г.Д. Формування та використання оборотного капіталу підприємств в умовах ринкової економіки: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08 [Текст] / Г.Д.Безкровна / НДФІ при Міністерстві фінансів України. - Київ, 2008. - 20 с.

5. Івашевська О.М. Облік і аналіз ліквідних активів (на прикладі суднобудівних та судноремонтних підприємств АР Крим): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 [Текст] / О.М. Івашевська; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. — К., 2006. — 20 с. — укр.

6. Іванова, М.І. Переваги застосування інтегрованого показника ефективності використання оборотних коштів (на прикладі ВАТ "Дніпрошина") [Текст] / М.І. Іванова // Культура народів Причорномор'я. - 2005. - №67. - С. 81-84.

7. Маргасова, В.Г. Управління оборотним капіталом та оцінка його впливу на фінансовий стан підприємств (на базі харчової промисловості Чернігівського регіону): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 [Текст] / В.Г. Маргасова; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2005. — 19 с.

8. Соляник, Л.Г. Управління оборотними активами та джерелами їх фінансування на промисловому підприємстві: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 [Текст] / Л.Г. Соляник; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2006. — 20 с.

9. Балдинюк, А.Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.05 [Текст] / А.Г. Балдинюк; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К., 2005. — 21 с.

10. Івасишин, О.І. Оцінка і прогнозування ефективності використання оборотного капіталу підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 [Текст] / О.І. Івасишин; Хмельниц. нац. ун-т. — Хмельниц., 2006. — 17 с.

11. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД): Затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України від 22 жовтня 1996 р. N 441 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <<http://www.merega.kiev.ua/menu/kved.php>>

12. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України (в редакції Указу Президента N 746/99 від 28.06.99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>>

13. Річна звітність емітентів цінних паперів [Електронний ресурс] / Система розкриття інформації на фондовому ринку. – Режим доступу: <<http://www.smida.gov.ua/>>

14. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств: Затверджені Центральною спілкою споживчих товариств України від 28.07.2006 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <<http://www.uapravo.net/>>